

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 1.

Ministeri Palin

Riiasse 24/2 1937.

R I I A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 208.

R i i a S S A 24 P . N Ä h e l m i K U U T A 19 37 .

VIITTAUS: N

P . N Ä K U U T A 19 P . T T Y n:o

VIITTAUS: D . U . M / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
6	240 Pal.	37
27/1-36		
5	C26	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Reportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin
n:o 1, Marsalkka Jegoroffin vierailu Kaunasissa.

Ministeri: *Edmund G. Finin*

KAUNASI - SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

Riiasa 24 p:nä helmi kuuta 1937.

6 240 Pal. 37.

Asia: Marsalkka Jegoroffin
vierailu Kaunasissa.

27/2-37
5 C26

Neuvostoliiton yleisesikuntapäällikön virallinen käynti Kaunasissa - joka tapahtui minunkin ollessani siellä Liettuan itsenäisyyspäivän johdosta - muodostui Liettuan ja Neuvostoliiton välisen ystävyuden demonstratiotilaisuudeksi, kuten odotettavissa oli. x)

Kun minulla par'aikaa on tekeillä eri raportti liettualais-venäläisistä suhteista, tyydyn nyt ylläolevaan toteamukseen. Rajoidun tässä tekemään selkoa vain itse käynnistä semmoisenaan.

Tulkoon tällöin ensin mainituksi, että Liettuan sanomalehdet vierailun johdosta tietenkin julkaisivat kirjoituksia, joissa ylistettiin niin hyvin marsalkka Jegoroffia henkilökohtaisesti kuin Neuvostoliiton armeijaa sotilaallisena valtakelijänä ja maailmanrauhan ja Euroopan poliittisen tasapainon tärkeänä takeena. Lämpimin sanoin kirjoitettiin Liettuan ja Neuvostoliiton ystävydestä ja keskinäisestä luottamuksesta, "Selten können zwei Länder, ohne durch formelle Bündnisse verbunden

x) Väitetään, että Jegoroff olisi halunnut käydä vain Kaunasissa, eikä Riiasa ja Tallinnassa. Minun on vaikeata uskoa siihen, vaikka kuulin sen luotettavalta taholta.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

zu sein, sich solcher schönen Beziehungen erfreuen, wie sie sich zwischen Lithauen und der Sowjetunion entwickelt haben", lausui esim. hallituksen äänenkannattaja "Lietuvos Aidas", käytettävissäni olevan saksannoksen mukaan. Selvin sanoin alleviivattiin tämän ystävyyden merkitystä Liettualle - viittaus Vilnan-kysymykseen. Järjestettiin sotilasparaateja, käyntejä ja juhlia, joissa kunniavieraalle osoitettiin kaikkea mahdollista huomaavaisuutta. Tshekkoslovakien lähettiläs oli valan oikeassa sanoessaan: "La réception était la plus ohaleureuse possible". - Kuitenkin on todettava, että, ainakin mikäli minä ja sotilasasiamiehemme saatoimme seurata asioita, liettualaiset eivät tehneet itseään syypäiksi liiallisuuksiin tai muutoksiin.

Marsalkka Jegoroff ja hänen seurueensa sitä vastoin esiintyivät siksi ylimielisesti, mahtipontisesti ja itseensä-tyytyväisesti, että se monella taholla herätti suuttumusta. Tämä ei tietenkään voinut olla jossain määrin vaikuttamatta mielialaan, joskaan ei sitä millään tavoin osoitettu.

Joka tapauksessa marsalkka Jegoroffin vierailu täytti tarkoituksensa: Osoittaa maailmalle Liettuan ja Neuvostoliiton läheiset ystävyysuhteet. Konkreettisempia tarkoituksia matkalla ei taitanut olla, Kaunasin diplomaattikunnan yksimielisen mielipiteen mukaan. Muutamien Kaunasin-virkaveljieni mukaan se ei olisi ollut tarpeenkaan; asiat olisivat jo ennestään selvät. - Tästä tarkemmin mainitussa myöhemmässä raportissa.

Ministeri.

Edvard H. Paavola

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 2.

Ministeri Talin

Riiaso 16/3 1937

R I I A SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

KIRJELMÄ n:o 284..

9/24/37

Riia SSA 16 P:Ä maalis KUUTA 19 37.

1937	59	151
MAA	USAAGU	ASIA
5	226	

VIITTAUS: N

P:Ä KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
 Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin
 n:o 2, Sisäinen tilanne Liettuassa.

Ministeri: *Edvard H. Paun*

K A U N A S I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

ULKOASIAINMINISTERIÖ Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

Riiassa 16 p:nä maaliskuuta 1937.

Asia: Sisäinen tilanne

Liettuassa.

9/27, Pallo 1937.
17/3-37
5
C26

Kaunasin-lähetystön viime vuoden raportissa n:o 7, maaliskuun 21 p:ltä, tein seikkaperäisesti selkoa Liettuan silloisesta sisäisestä tilanteesta sekä taloudellisessa että poliittisessa suhteessa. Kun sanottavia muutoksia senjälkeen ei ole tapahtunut, saatan nyt rajoittua suhteellisen lyhyeen selontekoon niistä vaikutelmista, jotka sain käydessäni Kaunasissa viime kuussa.

Mitä taloudelliseen tilanteeseen tulee, todettakoon ensiksi, että viime syksynä havaitsemani kehitys parempaan päin on jatkunut. Maan tuotteet saadaan helposti sijoitetuiksi - muutamiin nähden kysyntä ylittäneekin tarjonnan -, kauppataase on aktiivinen, valtion raha-asiat ovat hyvässä järjestyksessä, työttömyyttä ei ole, litin kurssi on stabiili, j.n.e. Kaiken tämän johdosta yleinen mieliala maassa onkin rauhallisempi kuin esim. puolitoista vuotta sitten, jolloin olot, kuten muistettane, olivat siinä määrin kärjistyneet taloudellisten vaikeuksien johdosta, että talonpojat kerran ja toisenkin nousivat vakaviin kapinayrityksiin, jotka vain vaikeasti ja verisesti onnistuttiin kukistamaan.

Kuitenkaan nykyinen ulkonainen rauhallisuus ei tunnu

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

luotettavalta. Tähän on monta syytä, kuten alempana selvillekäy.

Puhuttaessa taloudellisista oloista tulkoon mainitaksi, että myötävaikuttamassa tilanteen epävakaisuuteen epäilemättä on m.m. se seikka, että niitä varoja, jotka parantunut taloudellinen ja rahallinen tila on tuonut valtion kassaan, ei nimeksikään ole käytetty eikä kaikesta päättäen aiotakaan käyttää maan uskomattoman alhaisella tasolla olevien yhteiskunnallisten olojen kohottamiseksi. Avoimesti väitetään, että nykyisissä epävarmoissa oloissa kansan pitäminen alhaisella elintasolla on muka sille itselleen onnellisinta. Toivotaan tietenkin, että primitiivisissä oloissa elävä rahvas pysyy poliittisesti ja yhteiskunnallisesti indifferenttinä, kohdistuen kaikki voimansa ja koko intressinsä elämän primääristen vaatimusten täyttämiseen. Näin ei ajan pitkää kuitenkaan tunnu käyvän. Merkit näyttävät jo viittaavan siihen, että Liettuankin kansan suurten masojen keskuudessa on syntymäisillään sosialinen tyytymättömyys, joka odottamatta saattaa etsiä itselleen ilmenemismuotoja.

Mitä sisäiseen tilanteeseen puhtaasti poliittisessa suhteessa tulee, on todettava, että sekin jättää huomattavassa määrin toivomisen varaa. Tyytymättömyys vallitsevaan regimeen on ainakin yhtä suuri kuin aikaisemminkin. Vallitsevalla regimellä en tällöin ensi sijassa tarkoita autoritääristä hallitusjärjestelmää sinänsä, vaan sitä "Familienregiment"iä, joka autoritäärisen hallitusjärjestelmän turvissa jo vuosikausia on vallinnut Liettuassa. Sen ilmenemismuodoista ja vaikutuksista maan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen elämään olen aikaisemmissa raporteissani saattanut kertoa yhtä ja toista. Tulkoon tässä

vain todetuksi, että siinä on maassa vallitsevan tyytymättömyyden perussyy. Niin ollen ja kun korkeimmalla taholla luonnollista kyllä, koska hallitsevan kamarillan sisärenkaan muodostavat Tasavallan Presidentin rouva ja tämän sisar pääministerin rouva ynnä heidän sukulaisensa ja ystävänsä ei haluta tehdä minkäänlaisia oleellisia muutoksia sanottuun "perhevaltaan", on ymmärrättävissä, että kaikki ne palliatiivit ovat epäonnistuneet, joiden avulla on yritetty voittaa vallitsevaa tyytymättömyyttä.

Tähänasti tärkein näistä yrityksistä oli viime vuonna tapahtunut paluu kansanedustusjärjestelmään, kymmenen vuoden väliajan jälkeen. Koska Baltianmaiden oloissakin hallitseminen ajan pitkää käy mahdottomaksi ilman sitä elävää yhteyttä hallituksen ja kansan kesken, jonka vain kansanedustus voi luoda, oli seimasin koollekutsuminen omalla painollaan jo käynyt välttämättömäksi. Viisaasti toimeenpantuna olisikoi tämä toimenpide voinutkin johtaa olojen tervehtymiseen. Kuten tarkemmin se-lostin Kaunasin-lähetystön viime vuoden raportissa n:o 7, pillattiin kuitenkin koko asia hallituksen liiallisella varovaisuudella. Tarkoituksessa luoda riittäviä takeita siitä, ettei uusi parlamentti kävisi vallanpitäjille vaeralliseksi, turvauttiin sellaisiin keinoihin edustajain vaaleissa ja vahvistettiin niin antaat rajat eduskunnan toiminnalle, että koko uudistukselta riistettiin mahdollisuudet viedä tarkoitamaansa suurempaan sisäpoliittiseen tyytyväisyyteen.

Kun näin ollen parlamentin koollekutsumisenkin jälkeen sisäpoliittinen tyytymättömyys ei suinkaan vähentynyt, vaan pikemmin päinvastoin, ruvettiin pohtimaan toisia keinoja miellalan parantamiseksi. Näistä tulkoon tässä vain mainituksi tär-

kein eli lupaus uuden valtiosäännön voimaansaattamisesta lähivuosina. - Muodolliseksi syyksi tähän "uudistukseen" on ilmoitettu se tosiseikka, että Liettuan nykyinen valtiosääntö, jonka Smetona ja Voldemaras yhteisen vallankaappauksensa jälkeen laativat ja julkaisivat v. 1928, oman määräyksensä mukaan on voimassa vain 10 vuotta. Ennen tämän määräjän umpeenkulumista on se joko kansanäänestyksen kautta vahvistettava tai kansanedustuksen myötävaikutuksella muutettava tai kokonaan korvattava uudella.

Luvatus uuden perustuslain sisällöstä ei toistaiseksi paljoa tiedetä. Eikä se paljoa kiinnostakaan. Kun uusi valtiomuoto epäilyksettä tullee nykyistä autoritäärisemmäksi - sama tasavalta poistettane m.m. siitä kokonaan - ja "perhevalta" siten edelleenkin jäänee voimaan sen turvissa, sekä uudelle kansanedustuksella - tulkoonpa se nimellisesti valituksi yleisten, salaisten ja yhtäläisten vaalien kautta tai nimitetyksi jonkinlaisen korporatiivisen järjestelmän perusteella - ei tulle olemaan suurempaa merkitystä kuin nykyisellä, ja olot siis käytännössä arvattavasti jäävät samanlaisiksi kuin nyt, suhtaudutaan koko asiaan täydellisellä välinpitämättömyydellä niissä piireissä, joiden tyytymättömyyttä tahdotaan voittaa. Kutakuinkin varmana voitaneekin pitää, ettei uusi valtiomuoto ainakaan sinänsä tule tuottamaan sanottavaa parannusta Liettuan sisäiseen tilanteeseen.

Sama on todettava niistä henkilömuutoksista hallituksessa, joista viime aikoina jälleen on puhuttu ⁺⁾ . Systeemi

⁺⁾ M.m. myöskin ulkoministerin paikalla.- Lozoraitisin mahdollisena seuraajana mainitaan lähettiläs Klimas Parisissa, ulkoministeriön kansliapäällikkö ministeri Urbšys ja lähettiläs Turauskas Prahassa.

jää joka tapauksessa ennalleen, ja tyytymättömyys siis niinkään.

Tällaisen tilanteen edessä tulee itseltään kysyneeksi, miten on mahdollista, että nykyinen regime ilmeisine epäkohtina neen ja heikkouksineen on voinut niin kauan pysyä vallassa ja inhimillisesti katsoen vielä tulee pysymäänkin?

Vastaus on seuraava: Ensiksi se riippuu siitä, että aktiivisesti/politiikasta/kiinnostuneet piirit yleensä ovat hämmästyttävän pienet. Toiseksi siitä, että tyytymättömissä piireissä vallitsee silmiinpistävä sisäinen rikkinäisyys, eripuraisuus ja täydellinen organisation ja johtajahenkilöiden puute. Kolmanneksi siitä, että Liettuan kansan laajoissa massoissa vielä vallitsee niin suuri poliittinen ja yhteiskunnallinen tietämättömyys, välinpitämättömyys ja velttous, että olojen täytyy kärjistyä äärimmäisyyden rajaan saakka, ennenkuin rahvas saadaan liikehtimään. Neljänneksi siitä, että hallituksella on tukenaan ja käytettävvinään maan kaksi voimatekijää; erittäin hyvin järjestetyt, vahvat ja luotettavat poliisivoimat, sekä nyttemmin myös armeija. - Viimemainittu seikka, että armeijakin nyt on hallituksen tukena, on tietenkin suurimerkityksellinen. Kuten muistuttaneen, uhkasi vallanpitäjiä vielä äskettäin juuri armeijan taholta suurin vaara. Mainittakoon vain 1934 vuoden vakava sotilaskapina. Sen jälkeen on armeijan johto siirretty luotettaviin käsiin, upseeristo on perinpohjaisesti puhdistettu epäluotettavista aineksista, armeijan taloudellisia oloja on huomattavasti parannettu, j.n.e. Näin ollen väitetään hallituksen tätä nykyä todella voivan luottaa armeijaan.

Ottaen sen, minkä suhteessa ja toisessa yllä olen esittänyt, huomioon, tuntuvat ne ennustajat olevan oikeassa,

jotka väittävät, että-huolimatta vallitsevasta tyytymättömyydestä nykyregimeen ja tämän epäilemättä epävakaisesta asemasta - lähiaikoina ei kuitenkaan ole odotettavissa perusteellisempia muutoksia Liettuan sisäisissä oloissa.

Ministeri:

Edvardas Paškauskas

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähelyksen raportti n:o 3.

Ministerin Salin

Riassa 19/3 1937

..... R I I A SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 300.

..... Riia SSA 19 P.NÄ maalis KUUTA 19. 37.

VIITTAUS: N

..... P.NÄ KUUTA 19 P.TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19.....

10 241 Pal. 1937.
22/3-37
5 C96
Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeri-
öille Kaunasin-lähetystön kuluvaan vuoden raportin
n:o 3, Liettuan ja Neuvostoliiton välit.

Ministeri: *Eduard H. Tamm*

K A U N A S I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 3.

Riia ssa 19 p:nä maalisk. kuuta 19 37.

10 241 Pal. S 37.

Asia: Liettuan ja Neuvostoliiton
välit.

243-37
5 C96

Minulla on usein ollut aihetta raporteissani korostaa niitä läheisiä suhteita, jotka jo pitkät ajat ovat vallinneet Liettuan ja Neuvostoliiton välillä. Noin vuosi sitten oli tosin näissä suhteissa vissi laimeneminen havaittavissa sen kommunistisen kiihoituksen johdosta, jota oli todettu harjoitettavan Liettuassa Neuvostoliiton sikäläisen Lähetystön johdolla ja myötävaikutuksella +). Käydessäni viime kuussa Kaunasissa pisti kuitenkin silmiin, että vallinnut mielipaha oli täysin hävinnyt, ja että suhteet Neuvostoliittoon jälleen olivat saman luottamuksellisen ystävyyden leimaamat kuin ennen. Tekisipä mieli sanoa, että ne tuntuivat entisiä jopa intimimmiltäkin. Sellaisina ne joka tapauksessa demonstroitiin marsalkka Jegoroffin äskettäisen Kaunasin-vierailun yhteydessä ++), joka tapahtui minun ollessani Kaunasissa.

Tämä vierailu antoi luonnollisesti aihetta liettualaisten venäläisten suhteiden pohdintaan Kaunasin diplomaattipiireissä.

+) Tämän asian yhteydessä olevat seikat johtivatkin sekä lähettilään että lähetystösihteerin poiskutsumiseen.

++) Vrt. Kaunasin-Lähetystön rap. N:o 1, 24/II 1937.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Yhtä mieltä oltiin siitä, että Liettuan ja Neuvostoliiton välit ovat hyvinkin läheiset. Mutta näiden suhteiden läheisyyden asteesta eli siitä, mitä liettualais-venäläinen intimitettiin konkreettisesti merkitsee, esitettiin minulle aika lailla toisistaan eroavia mielipiteitä.

Muutamit virkaveljeni olivat peittelemättä sitä mieltä, että Liettuan ja Neuvostoliiton välillä on olemassa todellinen sotilasliitto molemminpuolisine nimenomaisine sitoumuksineen: Neuvostoliitto olisi puolestaan taannut Liettuan integriteetin ja sitoutunut antamaan sille kaiken tarvittavan avun jokaista sen koskemattomuuden loukkausta vastaan. Vastapalveluksena olisi Liettua sitoutunut antamaan Neuvostoliiton käyttää aluettaan sotilaallisena läpikulkumaana ja tukikohtana, mikäli venäläiset strategiset edut sitä jossakin tapauksessa vaatisivat. Mitä luottamuksellisimmin tahdon tässä mainita, että niiden joukkoon, jotka lähinnä kallistuvat tähän luuloon, kuuluu Englannin asainhoitaja, joskin hän minulle tehosti, ettei tietenkään asiasta voi olla varma. Hän on toiminut Kaunasissa kuusi vuotta ja häntä pidetään Kaunasin diplomaateista Liettuan olojen parhaimpana tuntijana.

Muut taasen - niiden joukossa Saksan lähettiläs, josta jo ennen olen huomannut, että hänen arvelunsa ja arvostelunsa usein eroavat Kaunasin diplomaattikunnan yleisestä mielipiteestä - väittivät huhuja sotilasliitosta puhtaiksi kuvitteluiksi, joiden tukemiseksi ei minkäänlaisia kestäviä todisteita voi esittää. Heidän mukaansa Neuvostoliitto on yhtä vähän ennakoita sitoutunut antautumaan sotean Liettuan koskemattomuuden suojelemiseksi kuin Liettua antautumaan Neuvostoliiton läpikulkualueeksi ja tukikohdaksi venäläisten sotilaallisten

tarkoituspärien toteuttamiseksi, molempien valtioiden ollessa riittävän varovaisia pitääkseen kätensä vapaina ratkaisevaan hetkeen saakka. Silti näidenkin virkaveljieni mielestä Liettuan ja Neuvostoliiton suhteet ovat varsin läheisiä, joten ne kyllä helposti, tarpeen tullen, saattavat kehittyä todelliseksi sotakumppanuudeksi. Toistaiseksi huhut solmitusta sotilasliitosta kuitenkin olisivat pelkkää bluffia, jonka ylläpitämiseen ja levittämiseen sekä Liettua että Neuvostoliitto tahallisesti myötävaikuttavat kulissien takana, koska usko sotilas-sopimuksen olemassa oloon sopii molempien nykyiseen peliin.

Siksi harvoin kuin minulla on tilaisuus oleskella Kauhaisissa - ja silloinkin vain lyhyt aika - on minun luonnollisesti vaikeata muodostaa itselleni omakohtaista käsitystä siitä, miten asian laita todella on. Viime käynneilläni saamieni vaikutelmien perusteella olen taipuvainen yhtymään niihin, jotka katsovat tilanteen seuraavanlaiseksi:

Liettuassa pidetään selviönä, että Neuvostoliitto omassa intressissään ei tule suostumaan Liettuan integriteetin loukkaamiseen Saksan tai Puolan taholta. Epäilyksiä ei lienekään siitä, etteikö tällaisen tapauksen varalta apua olisi Neuvostoliiton taholta auliisti luvattu. Mutta missä määrin sitovasti? Ja minkälaista apua? Tätä ei kukaan ulkopuolinen tiedä. Täytyy tyytyä arveluihin. Puolestani yhdyin niihin, jotka uskovat, että lupaukset vain on annettu suullisesti, ja että avun laatua ei ole presisoitu. - Sotilasliitosta ei näin ollen voi olla puhetta. Silti Neuvostoliiton apuun saksalaisen tai puolalaisen hyökkäyksen tapahtuessa, kuten sanottu, Liettuassa luotetaan - sataprosenttisestikin, Viron lähettiläs väitti minulle - ja siitä ollaan valmiita maksamaan se hinta, minkä Neu-

veostoliitto vaatii. Onko tämä hinta todella jo määritelty, kuten muutamat ylläsanotun mukaan uskovat? Sitäkään ei kukaan ulkopuolinen voi varmuudella sanoa. Vain se tuntuu kutakuinkin selvältä, että Liettua, voidakseen olla varma Neuvostoliiton ystävydestä ja avusta, jo on ryhtynyt "ennakkomaksuihin" ainakin sikäli, että se on sitoutunut ko-ordinoimaan ulkopoliittikkansa Neuvostoliiton ulkopoliittikan päälinjojen kanssa ja pitämään Moskovaa informoituna aikomuksistaan ja edesottamuksistaan sekä noudattamaan Neuvostohallituksen "neuvoja" niin hyvin kansainvälisten suhteittensa kuin puolustuslaitoksensa edelleenkehittämisessä. Ainakin tätä tietänee konkreettisesti nykyhetkellä liettualais-venäläinen intimiteetti. - Se on jo aika paljon, ja se sisältää monta arveluttavaa kohtaa.

Jätän tässä käsittelemättä kysymyksen niistä sisäpoliittisista vaaroista, joita intimiteetti Neuvostoliiton kanssa saattaa merkitä. Rajoitun analysoimaan sen merkitystä Liettuan ulkopoliittisille suhteille. Tulloon silloin ensiksi todetuksi, että Neuvostoliiton ratkaiseva ulkopoliittinen vaikutusvalta Kaunasissa tietenkin jo sinänsä vaikuttaa vieroittavasti Latvian ja Viroon, ne kun ainakin tätä nykyä pyrkivät puolueettomuuteen suhteissaan suuriin naapureihin. Sitä paitsi Latviassa ja Virossa ei voida ummistaa silmiään siltä tosiseikalta, että sotilaallinen apu Liettualle Neuvostoliiton taholta, - mikä on ystävyuden tarkoitus Liettuan kannalta katsoen - ainakin saksalaisen hyökkäyksen tapahtuessa voidaan antaa vain loukkamalla Latvian integriteettiä, koska Liettualla ja Neuvostoliitolla ei ole yhteistä rajaa. Tämä hermostuttaa tietenkin Latviaa ja sen kanssa sotilasliitossa olevaa Viroa. - Liettualais-venäläinen intimiteetti häiritsee niin ollen epäilemättä Baltian Ententen eheyttä.

Saksalle merkitsee Neuvostoliiton poliittinen ja sotilaallinen vaikutusvalta Liettuassa ja kaikki mikä siitä voi seurata alituista irritamenttia. Tämä myötävaikuttaa tietenkin osaltaan siihen, että liettualais-saksalaiset suhteet, huolimatta Memelin kysymyksen nykyään verrattain rauhallisesta julkisivusta, itse asiassa pysyvät kaikkea muuta kuin luotettavina. Tästä tarkemmin myöhemmässä raportissa.

Myöskin Puolalle on Neuvostoliiton vaikutusvalta Kaunassissa mitä epämieluisin. Poliittisesti Puola saa kipeästi tuntee sitä Liettuan taipumattomassa asenteessa Vilnan kysymyksessä; (Myös tästä tarkemmin toisessa raportissa). Sotilaallisesti liettualais-venäläinen ystävyys taasen merkitsee vakavaa sivusta uhkaa Puolalle.- Puolalais-liettualaisten välien kireys ja kaikki mikä siitä seuraa johtuu siten suureksi osaksi Neuvostoliiton vaikutusvallasta Liettuassa.

Täten on todettava, että Liettuan nykyinen suhtautuminen Neuvostoliittoon merkitsee sen aseman vaikeuttamista ja kärjistymistä niin hyvin sen suurien kuin sen pienien naapurien suhteen. Miten on niin ollen selitettävissä että siinä kuitenkin pysytään? Resonoidaan näin:

Liettuan turvallisuus on siinä vastakohtaisuus-suhteessa, mikä vallitsee Saksan, Neuvostoliiton ja Puolan kesken. Jos niin kävisi, että nämä valtiot sopisivat keskenään, se tapahtuisi arvattavasti tavalla tai toisella Liettuan kustannuksella. Tämä on pelottava perspektiivi, joka pakottaa Liettuan käyttämään nykytilannetta hyväkseen varmistukseensa aseman sa. Selviömäiseksi katsotaan, ettei tähän päämäärään voi päästä pyrkimällä "puolueettomuuteen" kaikkien sanottujen kolmen valtion suhteen, nojautuen vain kaukana olevaan Ranskaan tai

Englantiin. Se merkitsisi käytännössä Liettuan täydellistä isolointia eli tilannetta, jota suurvallatkin nykypäivinä pelkäävät. Asetettuna täten vaalin eteen Saksan, Puolan ja Neuvostoliiton välillä, Liettua katsoo viimeainitun ainoaksi mahdolliseksi liittokumpaniksi. Saksan ja Puolan kanssa sillä on vireillä vaikeita ja kiihoittavia ongelmia, joiden lopullinen rauhanomainen ratkaisu Liettuaa tyydyttävällä tavalla tuntuu varovaisesti sanoen epävarmalta. Ainoatakaan tällaista vaikeutta sillä ei ole Neuvostoliiton kanssa. Parikin kertaa tämä valtio jo on antanut sille konkreettista apua. Yleinen käsitys, että Neuvostoliitto on Liettuan ystävä ja auttaja vaaran hetkellä, on sille nykyoloissa suurimerkityksellinen. Sen ennakoestävän vaikutuksen johdosta, mikä tällä seikalla on, saksalainen ja puolalainen aggressiovaara epäilemättä pysyy melkoisesti pienempänä kuin muuten olisi asian laita. Ja koska puolalainen ja saksalainen uhka Liettuassa katsotaan meän suurimmaksi vearaksi, on seurauksena kaikesta tästä, ettei nojeutumista Neuvostoliittoon pidetä vain ainoana nykyoloissa mahdollisena ulkopoliittisena linjana, jota paremman puutteessa varjopuolistaan huolimatta on noudatettava, vaan että ystävyys Neuvostoliiton kanssa nykyään on Liettuan ulkopoliitiikan a ja o, jonka edestä kaikki muu saa väistyä.

Ministeri:

Eduard H. Tala

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetynäsi raportti n:o 4.

Ministeri Talin

Riassa 27/5 1937.

RIIA. SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 322.

11 241 Pal.

37.

Riia SSA 27 P.NÄ maaliskuuta 19.37.

0073.37

VIITTAUS: N

P.NÄ KUUTA 19 P.TTY n:o

5 026

VIITTAUS: D.U.M. / 19

Ulkoasiainministeriölle

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle Kausin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N:o 4, Liettuan ja Puolan välit.

Ministeri:

Edvardas Paškauskas

K A U N A S I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 4.

Riiasa 27 p:nä maalikuuta 1937.

1/241 tal. 8 37.

Asia: Liettuan ja Puolan välit.

20/3.37

5 C26

Viime syksynä kärjistyivät Liettuan ja Puolan jo ennestään huonot välit huolestuttavalla tavalla. Ilmeisessä tarkoituksessa lopullisesti taivuttaa Liettua myöntäväsyyteen kysymyksessä säännöllisten suhteiden jälleensolmimisesta, Puola oli silloin jyrkästi koventanut kauan harjoittamaansa painostustaktikkaa Liettuaa kohtaan sillä kielteisellä tuloksella, että tilanne oli käynyt kiristyneemmäksi ja toivottomammaksi kuin pitkiin aikoihin. +)

Mitään parannusta ei ollut todettavissa käydessäni viime kuussa Kaunasissa. Päinvastoin Puolan painostustoimenpiteet olivat jatkuneet entistä vielä laajemmassa mittakaavassa ja Liettuan taipumattomuus puolestaan edelleen juurtunut ja paatunut.

Vaikka tällä hetkellä avonaista konfliktia ei lienekään pelättävissä, on syntynyt tilanne kuitenkin siksi vakavaa laatua - asioita Suomenkin kannalta arvostellen - että syvennyminen siihen lienee paikallaan.

Puolan lähettiläs Riiasa, jonka epäviralliseen toimipiriin Liettua tuntuu kuuluvan, on minulle viime aikoina toista-

+) Kts. Kaunasin-Lähetystön viime vuoden rap. n:o 9, joulukuun 4 p:ltä.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

miseen ja yhä kiivaammaksi käyvässä äänilajissa korostanut, että Puolan kärsivällisyys Liettuaa kohtaan on loppunut, että nykyinen kahden naapurivaltion välillä luonnon "suhteettomuustila" ei voi jatkua, vaan että siitä on päästävä hyvällä tai pahalla. Hänen sanoistaan on selvästi kuultanut läpi, miten suurella määrin tilanne hermostuttaa Puolaa nykyisessä yleispoliittisessä konstellaatiossa.

Säännöllisten suhteiden puutteen Puolalle tuottamat epäkohdat ovatkin ilmeiset:

Se aiheuttaa Puolalle huomattavia vaikeuksia sen balttilaisen politiikan toteuttamisessa yleensä ja erikoisesti sen pyrkimyksissä päästä konkreettisesti näyttelemään sitä johtavaa osaa Baltikumissa, jota Puola aina on pitänyt itselleen niin tärkeänä.

Ilman diplomaattista edustusta Kaunasissa Puola ei voi tehdä juuri mitään Neuvostoliiton poliittisen ja sotilaallisen vaikutusvallan vastustamiseksi siellä, vaikka tämä eri suhteissa on Puolalle vakavasti haitallinen. *)

Nykyinen kaupankäynnin ja kauttakuljetuksen mahdottomuus merkitsee Puolalle huomattavaa taloudellista haittaa, j.n.e.

Solmimalla säännölliset suhteet Liettuan kanssa, t.s. perustamalla Kaunasiin lähetystö varustettuna suurella, sopivalla henkilökunnalla ja runsailla rahavaroilla - siis niine avoimene ja salaisine vaikutusmahdollisuuksineen, jotka tarkoituksenmukaisesti kokoonpanulla lähetystöllä on - toivottane Puolassa, että verrattain helpostikin saatettaisiin voittaa nykyisen tilanteen sisältämät poliittiset ja taloudelliset epäkohdat.

*) Kts. Kaunasin-lähetystön tämän vuoden rap. n:o 3, kuluva maaliskuun 19 p:ltä.

Kaunasin diplomaattipiireissä arvellaan Puolan olevan oikeassa tässä luulossaan. On näet huomioonotettava, että liet-
tualainen kansallistunne on heikosti kehittynyt, vaikka juuri
Vilnan kysymystä menneinä vuosina on määrätietoisesti käytetty
sen luomiseksi ja lujittamiseksi. Tosiseikka on myöskin, että
"puolalaisuus" sivistyksellisessä mielessä on syväälle juurtunut
Liettuan kansaan, niin uskomattomalta kuin se voi kuuluakin,
poliittisia suhteita ajateltaessa. Täten saattaa todella olla
niin, että säännöllisten suhteiden jälleensolmiminen Liettuan ja
Puolan kesken ennen pitkää faktillisesti johtaisi uuteen puola-
laiseen herruuteen Liettuassa ensin sivistyksen, sitten kaupan
ja lopuksi politiikan alalla.

Näin ollen on enemmän kuin luonnollista, että Puola kai-
kin keinoin siihen pyrkii. Viime syksystä saakka onkin, kuten
sanottu, tässä tarkoituksessa oikea "rumputuli" ollut käynnissä.
Niinkuin Saksa häikäilemättömän painostuksen ja peittelemättömien
uhkausten avulla onnistui taivuttamaan Liettuan täydelliseen pe-
rääntymiseen Memelin kysymyksessä ^{*)}, Puola yrittää nyt samanlai-
silla keinoilla pakottaa Liettuan kapitulatioon suhteissaan Puo-
laan.

Tässä Puola ei kuitenkaan tunnu onnistuvan.

Mitä ensiksi tulee Puolan painostustaktiikan vaikutuksiin
Liettuan hallitukseen, tulkoon heti todetuksi, ettei tämä tak-
tiikka vähimmässäkään määrin ole horjuttanut Liettuan hallituksen
tähänastista kantaa, joka, kuten minulle usein aikaisemmissa ra-
porteissani on ollut aihetta korostaa, on jyrkästi vastustava
syistä, jotka ovat sekä henkilökohtaista että asiallista laatua.

Alkuaan varmasti puhtaimman isänmaanrakkauden innostamina

*) Kts. Kaunasin-lähetysten viime vuoden rap. n:o 10, joulukuun
8 p:ltä.

ja syvästi vakuutettuina kantansa oikeudenmukaisuudesta, ehkäpä vaatimustensa toteuttamismahdollisuuksistakin, Liettuan nykyiset vallanpitäjät ovat niin kauan ja niin jyrkästi saarnanneet, että Liettuan kansan pyhimpanä velvollisuutena pysyy "Vilnan vapauttaminen", etteivät ^{he/} tekemättä poliittista itsemurhaa voi ilman muuta luopua tätä vaatimusta symbolisoivasta asennoitumisesta suhteiden normalisoimiskysymyksessä. He ovat sen vuoksi, oman asemansa säilyttämiseksi, olleet pakotettuja asettamaan säännöllisten suhteiden solmimisen ehdoksi sellaisia vaatimuksia Vilnaan ja rajaan nähden, että sovintoon pääseminen on ennakolta ollut mahdollon.

Asiallisessa suhteessa taasen on asian laita niin, että Liettuan hallitus - Kaunasin virkaveljieni miltei yksimielisen mielipiteen mukaan - todella katsonee nykyisen "suhteettomuustilan" Liettualle edullisemmaksi kuin säännölliset suhteet. Tietenkin ymmärretään sen sisältävän vaaroja. Mutta ensiksi ei uskota, että Puola nykyisessä yleispoliittisessa tilanteessa uskaltaisi ryhtyä sotilaallisiin väkivaltaisuuksiin Liettuaa vastaan. Toiseksi arvellaan, että jos yleistilanne kehittyisi sellaiseksi, miehittämään Liettuan, se siihen ryhtyisi, että Puola katsosisi voivansa tai olevansa pakotettu/ vaikkakin diplomaattiset suhteet olisi solmittu. Varmuutta nämä siis eivät tuottaisi tässä suhteessa. Muissa suhteissa taasen pelätään diplomaattisten välien solmimisen seurauksien Liettuan kannalta muodostuvan kauttaaltaan kielteisiksi: veisiväthän ne, kuten yllä jo esitin, arvattavasti siihen, mitä Puola niillä tavoittelee, ja mikä Liettualle luonnollisesti olisi onnetonta.

Kaiken tämän johdosta Liettuan vallanpitäjät, virallisista fraaseistaan huolimatta, todellisuudessa tahtonevat lykätä mahdollisimman kaukaiseen tulevaisuuteen säännöllisten suhteiden jälleen-

solmimisen Puolan kanssa, missä tarkoituksessa he niin kauan kuin suinkin mahdollista tullevat selittämään Puolan tarjoukset riittämättömiksi. +)

Kun täten Liettuan vallanpitäjät oman kunniansa ja asemansa vuoksi eivät voi, ja diplomaattisten välien jälleensolmimisen arvattavien käytännöllisten seurausten vuoksi eivät tahdo luopua tähänastisesta vastustavasta kannastaan suhteiden normaalisolmiskysymyksessä, on luonnollista, että Puolan viimeaikainen painostustaktiikka on alusta alkaen ollut tuomittu epäonnistumaan mikäli sillä on pyritty horjuttamaan Liettuan hallituksen vastustuskantaa.

Samaten tämän painostustaktiikan vaikutukset kansan laajempiin piireihin ovat nekin olleet ~~erittäin kielteiset~~. Se on näet vienyt siihen, että Liettuan kansan nyt voidaan sanoa seisovan miltei yhtenä miehenä hallituksen takana Puolan kysymyksessä.

Ainakin ne äänet ovat nyt täydellisesti tauonneet, joita menneinä vuosina yhä useammin ja voimakkaammin saattoi Liettuassa kuulaa Puolan kanssa tehtävän sovinnon toivottavuudesta, jopa välttämättömyydestäkin. Puolalaiset viimeaikaiset sortotoimenpiteet liettualaisia vastaan Vilnan alueella, Puolan radion leppymätön liettualaisvihamielinen propaganda, puolalaisen sanomalehdistön peitte-

+) Mikäli täysin luotettavalta taholta olen kuullut, olisi Puola nyttemmin valmis suostumaan siihen, että Liettua, diplomaattisten suhteiden jälleensolmimisen yhteydessä, julkaisee yksipuolisen deklaraation, jossa se selittää jäävänsä vanhalle kannalleen Vilnan kysymyksessä. Puolan taholta suhtauduttaisiin vaitiololla tähän deklaraatioon.- Ulkopuolisen mielestä tämän pitäisi jättää Smetonan y.m. henkilökohtainen kunnia ja poliittinen asema samaten kuin Liettuan oikeuskanta koskemattomaksi. Kuitenkin Liettuan ulkoministeriön kansliapäällikkö selitti minulle ettei se riitä. Asiasta pitäisi vähintään tehdä bilateraalinen pöytäkirja! Se on tietenkin mahdottomuus, koska Puolan kanta on, ettei mitään Vilnan kysymystä ole.

lemättömät uhkaukset - kaikki tämä on Liettuassa synnyttänyt mielialan, joka on vienyt mahdollisuudet ja arvattavasti halunkin esiintyä ja toimia sovinnon aikaansaamisen puolesta niiltä piireiltä, jotka ovat sitä harrastaneet. Esimerkkinä vallitsevasta mielialasta en voi olla ottamatta tähän Liettuan Rianlähettilään minulle äskettäin lausumia sanoja: "Me heittäydymme mieluummin täydellisesti vaikka Saksan armoilta, kuin teemme sovinnon Puolan kanssa nykyisin ehdoin." Ja Kaunasissa ulkoministeriön kansliapäällikkö sanoi minulle: "Mieluummin toimimme ehdoin tahdoin niin, että teemme itsellemme suoranaista pahaa, kuin annamme perään Puolan painustukselle".

On luonnollista, että Liettuan hallituksen kannan ja kansassa vallitsevan mielialan ollessa juuri kerrotun, Puolan painostuksella ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia viedä tarkoitettuun tulokseen, etenkin kun lisäksi vielä tulee, että Liettua vastustuksessaan saa ylläkkettä ja tukea useampien kolmansien valtioiden taholta. Ensi sijassa tietenkin Neuvostoliitolta, jonka etujen mukaista luonnollisesti on, että kireät välit Puolan ja Liettuan kesken jatkuvat. Toiseksi Tšekkoslovakialta, jonka edut tässä suhteessa ovat yhtäpitäviä Neuvostoliiton etujen kanssa. Arvattavasti Saksakin, vaikka toisista syistä, tekee parhaansa sovinnon estämiseksi Liettuan ja Puolan välillä.

x

x

x

Miten pitkälle Puola puolestaan on valmis menemään asiallisiin myönnytyksiin sovinnon aikaansaamiseksi Liettuan kanssa, siitä ei minulla, täältä käsin, ole edellytyksiä eikä pätevyyttä sanoa mitään varmuudella. Virallisesti on selitetty, että Puola on valmis "de fonder ses relations avec la Lithua-

nie sur le respect de sa souveraineté et sur le principe de la non-agression." Vain tämä ei tietenkään voi riittää - siinähan sivuutetaan kokonaan asian ydin Liettuan kannalta: Vilnan kysymys. Sitä yksipuolista liettualaista deklaratiota tässä kysymyksessä, johon Puola kertoman mukaan olisi valmis, ei, kuten yllä mainitsin, pidetä riittävänä Liettuan taholla. Onko Puola valmis menemään pidemmälle, esimerkiksi rajakorjauksiin ja autonomian myöntämiseen Vilnan alueen liettualaisille - joita linjoja myöten sovinto ehkä olisi saavutettavissa? Se tuntuu lievästi sanoen epätodennäköiseltä.

x

x

x

Yhteenvetona kaikesta ylläkerrotusta voinee todeta, että aihetta optimismiin ei ole olemassa arvosteltaessa liettualaispuolalaisten suhteiden nykyisiä kehitysmahdollisuuksia. Nämä suhteet muodostavat tällä haavaa sellaisen henkilökohtaisten vihamielisyyksien ja asiallisten vastakohtaisuussuhteiden verkon, että erinomaisen paljon hyvää tahtoa, taitavuutta, kärsivällisyyttä ja tahdikkautta vaaditaan, jos mieli päästä sovinnolliseen ratkaisuun. Mutta sitä ei tunnu sanottavassa määrin olevan enemmän puolella kuin toisellakaan.

Ainakaan ulkoministeri Lozoraitisin viimeinen suuri deklaratio parlamentin edessä Liettuan asenteesta Puolan suhteen ei vienyt asiaa askelettakaan eteenpäin. Hän vain toisti, ollen siinä tietenkin oikeassa, että syy nykytilanteeseen ei ole siinä, että Liettua olisi Puolalle tehnyt väryyttä, vaan siinä, että Puola on Liettualta anastanut sen vanhan pääkaupungin ja osan sen alueesta. Näin ollen Liettuaa ei voida tehdä vastuunalaiseksi nykyisestä tilanteesta. Valittaen, ettei mitään kiinne-

kohtaa ole olettamukselle, että Puolan hallituksella todella olisi hyvää tahtoa käydä ongelman käsiksi, hän selitti Liettuan pysyvän kannallaan, että rehellisesti on koetettava löytää keinoja Liettualle tehdyn vääryyden korjaamiseksi. Hän lopetti puheensa sanomalla, että Liettua pitkän ja mainehikkaan historiansa aikana on oppinut olemaan taipumatta väkivallan ja sorron edessä.

Puolan hallituksen sanomalehtikommunikation muodossa antamassa vastauksessa pysytään tietenkään sillä kannalla, että Liettua on syyppää nykyiseen tilanteeseen, koska Puola, kuten monet hallitukset tietävät, on valmis saattamaan suhteensa Liettuaan normaaleiksi ehdoilla, joiden pitäisi tyydyttää Liettuaa.

Korkeintaan voidaan näistä kahdesta kannanilmaisusta sanoa, etteivät ne ole "lyöneet ovea kiinni", mutta mitään positiivista uutta ne sitä vastoin eivät tuoneet tilanteeseen.

Ministeri Lozoraitis oleskelee paraikaa Rivieralla. Siellä on myöskin eversti Beck. Ulkomaan lehtien arvelujen mukaan nämä herrat tulisivat tapaamaan toisensa Välimeren rannalla. Nähtäväksi jää, tuleeko niin tapahtumaan ja tuleeko tällä mahdollisella kohtauksella olemaan positiivisempia tuloksia kuin sanottujen herrojen aikaisemmillä tapaamisilla - tuloksia, jotka voisivat johtaa liettualais-puolalaiset suhteet siitä miltei toivottamalta näyttävästä umpikujasta, johon ne ovat joutuneet. Puolestani en usko toiseen näistä mahdollisuuksista enempää kuin toiseenkaan.

Ministeri:

Eduard H. Palm

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunaisissa olevan lähetysten raportti n:o 5.

Ministeri Tulin

Riassa 8/5 1937

Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 446.

RiiaSSA 8 P:ÄNÄ touko KUUTA 19 37.

VIITTAUS: N

P:ÄNÄ KUUTA 19 P:TTY nro

VIITTAUS: D. U. M. / 19

UlkoasiainministeriÖLLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin
N° 5, Liettuan ja Saksan välit.

Ministeri:

Eduardas Taimis

14 241 Pal. 5 -37
11/5-37
5 C26

K A U N A S I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 5

Riiassa 8 p:nä touko kuuta 1937.

14 241 Sal. S 37.

Asia: Liettuan ja Saksan
välit.

4/5-37

5

C26

Viimesykyisissä raporteissani saaton tiedottaa, että Liettuan ja Saksan sunteisissa epäamatön parannus oli tapahtunut 1936 vuoden loppupuoliskoilla. Kaunasin Lähetystön raportissa № 10, joulukuun 1 p:itä, tein seikkaperäisesti selkoa siitä, miten tänän tulokseen oli päästy. Totesin sen pääsyynä olleen että Liettuan hallitus oli tajunnut välttämättömyyden tehdä täyskäännös Memelin-politiikassaan ja alistua lojaalisesti noudattamaan Memelin statuutteja ja kunnioittamaan Memelin autonomiaa.

Viime käynnilläni Kaunasissa niin hyvin Liettuan ulkoministeri kuin Saksan lähettiläs väittivät minulle olojen talvikuukausien kuluessa edelleen parantuneen. Ulkonaaisesti tämä kieltämättä tuntuikin olevan asian laita. Kaunasin hallitus oli pysynyt pyrkimyksissään noudattaa korrektisuutta Memelin-politiikassaan, Memelin alueen autonomiset viranomaiset olivat, samaten kuin alueen saksalainen väestökin, ilmeisesti yrittäneet välttää ristiriitoja Kaunasin kanssa, Berliini oli pidättynyt entisistä nyökkäyksistään ja jo jokapäiväiseksi käyneestä liettualaisvastaisesta propagandastaan, liettualais-saksalainen kauppavaino oli huomattavasti eipynyt, j.n.e.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Kaikesta tästä nuolimatta jäi minuun viime Kaunasin käynnistäni se selvä vaikutelma, että näköään niin tyydyttävä kuva oli vain sileä julkisivu, jonka pysyväisyyteen ei voi luottaa.

Vaikken tahdokaan mennä niin pitkälle kuin eräs memeliläinen tuttavani, joka sanoi: "Diese Ruhe ist mir unheimlich, es ist wie die Stille vor dem Sturm", tahdon korostaa, että ymmärtääkseni tosiseikat kerta kaikkiaan ovat sellaiset, että nykyinen raunallinen tilanne Liettuan ja Saksan välillä ei voi olla muuta kuin ohimenevää laatua.

Liettuan intimiteetti Neuvostoliiton kanssa ja tämän valtion poliittinen ja sotilaallinen vaikutusvalta Liettuassa *) jo sinänsä aiheuttavat, että Saksa sisimässään ei voi suhtautua Liettuaan muuten kuin vastenmielisyydellä ja epäluulolla - ainakin niin kauan kuin nykyinen vastakohtaisuussuhde vallitsee Saksan ja Neuvostoliiton välillä.

Sitä paitsi Memelin kysymys on ja pysyy todellisen saksalais-liettualaisen sovinnon auttamattomana esteenä. Sinä aikana, jona olen ollut akkreditoituna Kaunasissa, on minulle käynyt yhä selvemmäksi, että Memelin kysymys ei suinkaan ole sillä ratkaistu tai päiväjärjestyksestä poistettu, että Liettua lojaalisesti noudattaa Memelin statuutteja - niinkuin se nyt tekee. Ei näet liene epäilystäkään siitä, etteikö Saksa pitäisi Memelin konvention ja statuuttien luomaa olotilaa vain väliaikaisena järjestelyinä. Nykyisessä yleispoliittisessa tilanteessa se pitää tarkoituksenmukaisimpamana tyytyä siihen, että Memelin autonomiaa kunnioitetaan Liettuan tanolta, ja muuten

*) Kts. Kaunasin Lähetystön rap. № 4, 27/3 1937.

antaa asian olla silläään. Mutta kun tilanne ~~ennem~~ tai myöhemmin Berliinissä katsotaan siihen soveliaaksi, voitaneep pitää varmana, että Memelin alueen irrottamista Liettuasta tullaan yrittämään tavalla tai toisella. Tuleeko se tapahtumaan tarkoituksessa jälleenliittää alue Saksaan vaiko käyttää sitä vaihtokappaleena jossakin laajemmassa rajajärjestelyssä, jääköön tässä ennustamatta. Joka tapauksessa se tulee merkittävään katastrofia Liettualle.

Ottaen yllämainitut eri tosiseikat huomioon, tuntuu kieltämättömältä, että todellinen pysyvä détente Liettuan ja Saksan välillä ei ole mahdollisuuksien rajoissa, mikäli asioita tätä nykyä voidaan arvostella. Täten ei myöskään ~~suu-~~empää merkitystä eikä sanottavia toiveita saata kohdistaa siihen seikkaan, että saksalais-liettualaiset suhteet tänään näyttävät tyydyttäviltä.

Ministeri:

Eduard H. Pauni

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan tehtytöiden raportti n:o 6.

Ministeri Palin

Riissa 21/12 1937.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1184.

34 / 245 Sab. D 37.

Riia SSA 21 P:nÄ joulukuuta 19 37. ²²⁰ / 12 37

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

5 C 26

VIITTAUS: D. U. M. / 19.....

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 6, Baltianmaiden ulkoministerien 7. konfe-
renssi arvosteltuna Kaunasin horisontista.

Ministeri:

Eduardis J. Salin

KAUNASI-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 6.

Riiasa 21 p:nä joulukuuta 1937. 37 275 Pal. D 37.

Asia: Baltianmaiden ulkoministerien
7. konferenssi arvosteltuna
Kaunasin horisontista.

22/12-37

5 C 26

Ollessani viime viikolla Kaunasissa tiedustelin Liettuan ulkoministeriltä sekä Latvian ja Viron Kaunasissa akkreditoituilta lähettiläiltä heidän vaikutelmiaan Tallinnassa edellisenä viikkona pidetystä ulkoministerikonferenssista, josta he juuri olivat palanneet. Koska saamani vastaukset saattanevat osaltaan antaa lisävalaistusta Tallinnan lähetystömme toimittamaan säännölliseen selostukseen ja arvosteluun konferenssin kulusta ja tuloksista, panen ne paperille.

Ulkoministeri Lozoraitis sanoi konferenssin saaneen leimansa siitä avomielisyydestä, jolla esillä olleita asioita oli käsitelty. "Toutes les questions furent traitées d'une façon très franche et aussi amicale - surtout franche!" Konferenssin toiseksi luonteenomaiseksi piirteeksi Lozoraitis mainitsi sen seikan, että interbaltilaiset kysymykset olivat muodostaneet neuvottelujen pääaiheen, vastakohtana kaikille aikaisemmillemme konferensseille, jolloin yleiset kansainväliset ongelmat aina olivat keskustelujen pääkohteena. Syy näihin viime konferenssin tunnusmerkkeihin oli tietenkin siinä, Lozoraitis sanoi, että - niinkuin odotettavissa oli ollut - konferenssin

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

taustana olivat ne dissonanssit, jotka viime aikoina olivat ilmestyneet Baltianmaiden välisissä suhteissa.

Näistä dissonansseista puhuen Lozoraitis rajoittui keskustelussaan kanssani koskettelemaan vain Latvian ja Viron välillä syntyneitä. Tällöin hän korosti olevan vallan väärin väittää, että pääsyynä latvialais-virolaisten suhteiden kärjistymiseen olisi pidettävä balttilaisen klausulin poisjättämistä suomalais-virolaisesta lisäkauppasopimuksesta. Päinvastoin oli asian laita niin, Lozoraitis totesi, että viime vuosina oli kasaantunut siksi suuri joukko suurempia ja pienempiä aiheita molemminpuoliseen ärtymiseen Viron ja Latvian välillä, että lähinnä on katsottava sattumaksi, että Viron luopuminen balttilaisesta klausulista Suomen hyväksi joutui muodostamaan sen seikan, joka aiheutti räjähdysen.

Mitä muuten itse kysymykseen balttilaisesta klausulista tulee, Lozoraitis kertoi, että vaikkakin perinpohjaisesti oli käsitelty kaikkia sen yhteydessä olevia ongelmia, mihinkään positiivisiin tuloksiin ei ollut päästy. Viro näet ei millään ehdolla tuntunut olevan halukas suostumaan Latvian toivomuksiin syntyneen asiantilan "korjaamisen" suhteen. ⁺⁾ Lozoraitis arveli näin ollen asian todennäköisesti jäävän sellaiseksi kuin se nyt on - mikäli se Suomea koskee. Sen sijaan oli hahmoteltu, että balttilaisen klausulin merkitystä Baltianmaiden välisissä suhteissa tehostettaisiin - millä tavalla, hän ei kuitenkaan tarkemmin selostanut.

Keskustelussaan kanssani Lozoraitis, kuten sanottu, ei kosketellut niitä dissonansseja - käyttäkseni hänen omaa sa-

⁺⁾ Kts. kirjettäni Herra Ulkoasiainministerille N° 1049, 22/XI.

nontatapaansa - jotka ovat olemassa Liettuan ja muiden Baltianmaiden välillä. Kuitenkin niiden kantavuus on paljon suurempi kuin virolais-latvialaisten riitojen merkitys. Pääsyynä ensinmainittuihin, ^{on/} kuten tunnettua, ~~on~~, Liettuan "suhteettomuustilanne" Puolaan nähden, ja, kuten alempana tulenkin kertomaan, tässä asiassa syntyi konferenssin ainoa varsinainen "yhteenotto". Siitä Lozoraitis, kuvaavasti kyllä, ei maininnut minulle mitään, eikä hän myöskään ottanut puheeksi sitä vakavaa suuttumusta, jonka kenraali Laidonerin konferenssin aattona pitämä suuri puhe - ymmärrettävästi kyllä - oli Liettuassa aiheuttanut sen johdosta, ettei Laidoner puheessaan ollenkaan maininnut Liettuaa, vaikka hän siinä selosti Viron suhteita kaikkiin muihin kysymyksen tuleviin maihin. Keskustelussaan kanssani Lozoraitis ei kuitenkaan jättänyt kokonaan mainitsematta Laidonerin puhetta. Kahteen otteeseen hän päinvastoin leimasi sen "onnettomaksi" ja sanoi, että joskin hän ja Munters olivat saattaneet todeta siinä esitetyn paljon sellaista, johon he voivat yhtyä, he eivät olleet voineet olla vakavastikin valittamatta sekä yhtä että toista tässä puheessa. Hän kertoi Muntersin virallisesti lausuneen valituksensa etenkin Laidonerin sanoista, ettei kukaan Virossa "vuodattaisi kyneleitä", jos Latvia irtisanoisi sotiliittonsa Viron kanssa - Latviassa kun ei kukaan sellaista ajattellekaan.

Keskustelumme lopussa Lozoraitis korosti, että vaikkakin moni arkaluontoinen asia, jossa mielipiteet saattoivat olla huomattavastikin toisistaan eriäviä, oli ollut käsittelyn alaisena konferenssissa, ja vaikkakaan mihinkään konkreettisiin tuloksiin ei ollut päästy, se avomielisyys ja rehellinen tahto päästä selvemille vesille, joka oli leimannut kaikkien osanottajien esiintymistä, oli Lozoraitisin mielestä johtanut siihen,

että Baltian Ententen aate oli tästä konferenssista suoriutunut voimistuneena. Samaa, Lozoraitis sanoi, ei ole voitu väittää kaikista aikaisemmista konferensseista, ja tämä on tosiasia, jolle ainakin Liettuassa ymmärretään antaa oikea arvo.

Tämä Lozoraitisin lausunto - olkoon hänen väitteensä Baltian Ententen aatteen voimistumisesta paikkansa pitävä tai ei - on sikäli merkille pantava, että se osoittaa sitä entistä melkolailla suurempaa harrastusta Baltian Ententen suhteen jonka minä nyt saatoin todeta olevan havaittavissa Liettuassa. Niinpä presidentti Smetona, joka aikaisemmin on suhtautunut sängengin yliolkaisesti +) Baltianmaiden yhteistoimintaan, keskustelussaan kanssani viime viikolla alleviivatusti korosti, että, Baltianmaiden kaikista keskinäisistä erimielisyyksistä ja sisäisistä ja ulkonaisista eroavaisuuksista huolimatta, niiden geopoliittinen asema on yhteinen, että ne ovat "samassa veneessä" ja että niiden niin ollen täytyy pysyä ja toimia yhdessä.

Tämä muuttunut kanta johtuu tietenkin siitä entistä vielä suuremmasta ulkopoliittisesta eristyneisyydestä, johon Liettua viime aikoina on joutunut. Kuten eri raporteissa tulen selostamaan, Liettuan suhteet Saksaan ovat jälleen huonontuneet, Puolaan ne ovat käyneet vielä pingoittuneemmiksi kuin ennen, Neuvostoliiton ystävyuden positiivinen merkitys on tällä haavaa vielä kyseenalaisempi kuin aikaisemmin ja Liettuan orientoitumispyrkimykset Pikku Ententeen päin eivät nykytilanteessa merkinne sanottavia käytännöllisen tuen saamismahdollisuuksia! Myöskin Pyhään Istuimeen - jonka muuten voisi otaksua halukkaaksi tukemaan tätä katolista maata - on Liet-

+) Kts. rap. № 6, 17/XI 1936.

tua osannut pilata suhteitaan.

x

x

x

Latvian lähettiläs Kaunasissa, ministeri Sēja, korosti hänkin, että kuvaavana viime konferenssille oli ollut se suorakkuaisuus, jolla eri ongelmien kimppuun oli menty. Aikaisemmissa konferensseissa Sēja sanoi sen tunnelman aina vallinneen, että kaikki sisimmässään olivat ajatelleet samoja, Baltianmaiden keskinäisiä suhteita häiritseviä asioita, mutta ettei kukaan ollut uskaltanut avoimesti tarttua niihin. Nyt niin ei ollenkaan ollut asian laita. Päinvastoin - jos asioiden nimittämällä oikealla nimellä ja rehellisellä tahdolla yrittää ymmärtää vastapuolta ja unohtaa tapahtuneita loukkauksia yleensä voi päästä eteenpäin ja ilmapiirin puhdistamiseen, niin pitäisi, Sējan mielestä, tämän olla viime konferenssin tulos. Onko niin todella oleva asian laita - sen lähitulevaisuus on oscittava. Toistaiseksi Sēja kyllä ei voinut todeta, että konkreettisiin tuloksiin olisi missään asiassa päästy. Mitä erikoisesti balttilaiseen klausuliin tulee, Sēja sanoi, että Viro ei siinä asiassa ollut luvannut mitään.

x

x

x

Viron lähettiläänä Kaunasissa on noin vuoden ajan ollut miellyttävä ja lahjakas ministeri Oskar Öpik, joka lähiaikoina siirtyy varaulkoministeriksi Tallinnaan. Avoimella tavallaan hän aloitti keskustelunsa kanssani toteamalla, että Virossa suhtaudutaan yhä pidättyväisemmin sekä Baltian Ententeen että myöskin sotilasliittoon Latvian kanssa. Kummankaan sopimuksen irtisanomista ei kylläkään vakavasti ajatella, mutta näiden liittosuh-

teidän heikot puolet nähdään selvästi ja parannuksiin niissä tahdottaisiin päästä. Tätä taustaa vastaan on arvosteltava kenraali Laidonerin puhetta juuri ennen konferenssia ja ulkoministeri Akelin itse konferenssissa ottamaa asennetta.

Erikoisesti suhtaudutaan Viron johtavissa piireissä, Öpik sanoi, skeptillisesti Liettuaan. Liettuan ulkopoliittista linjaa pidetään ei vain Liettualle itselle onnettomana, vaan myöskin ilmeisiä vaaroja muillekin Baltianmaille sisältävänä. Osoittaakseen paheksumistaan - jonka hän jo usein on selvästi julki-lausunut - kenraali Laidoner tahallisesti jätti Liettuaa mainitsematta suuressa ulkopoliittisessa katsauksessaan, eikä hän eikä kukaan muu armeijan edustaja saapunut siihen juhlaan, jonka Akel oli järjestänyt konferenssin osanottajien kunniaksi. + Itse konferenssissa Akel oli varovaisessa muodossa kosketellut liettualais-puolalaisia suhteita, yrittäen painostaa Liettuaa sovinnollisuuteen. Tähän yritykseen Munters oli yhtynyt, m.m. väittäen, että Ruotsin ulkoministeri olisi antanut ymmärtää, että jos se rauhattomuustilanne, jota liettualais-puolalainen ristiriita merkitsee Baltikumissa, saataisiin poistetuksi, edellytyksiä ehkä voitaisiin saada luoduiksi Baltianmaiden ja Skandinavian lähentymiselle. Vaikkakin tämä Muntersin lausunto lienee ollut puettu erittäin varovaisiin ja epämääräisiin sanoihin, Lozoraitis oli siihen, Öpikin mukaan, loukkaavan törkeästi vastannut, ettei Muntersin väite voi pitää paikkaansa, koskei Sandler koskaan keskusteluissaan Lozoraitisin kanssa enemmän Genèvessä kuin Kaunasissakaan ollut viitannut mihinkään tällaisiin mahdollisuuksiin, ja koska muutenkin on monasti todettu, ettei Poh-

+) Arvattavasti tällä poisjäämisellä oli kärki myöskin Latviaa vastaan.

joismailla ole lähentymishalua Baltianmaihin aivan riippumatta Liettuan suhteista Puolaan. Mitä viimemainittuun kysymykseen sellaisenaan tulee, Lozoraitis oli lisäksi jyrkästi sanonut, että sitä vähemmin kuin siihen ulkopuolisten taholta kajotaan, sen parempi.

Mitä Viron suhteisiin Latviaan tulee, kertoi Öpik kaikkien esiintyneiden riitakysymysten joutuneen käsittelyn alaisiksi. Akelin ja Muntersin väittelyt niistä olivat kestäneet yli viiden tunnin. Vaikkakin molempien asenne ja esiintyminen oli ollut sovinnollisuuden leimaama, Öpik puolestaan jätti avoimeksi kysymyksen, oliko niissä päästy edes psykologista laatua oleviin tuloksiin. Konkreettisia tuloksia ei ainakaan ollut saavutettu. Mitä baltilaiseen klausuliin tulee, Viro - Öpikin mukaan - ei aio tehdä mitään, vaan asia saa jäädä nykyisilleen. Seurauksena tästä saattaa tosin olla, että kun irtisanottu virolais-latvialainen kauppasopimus lakkaa olemasta voimassa ensi keväänä, varsinaista uutta kauppasopimusta ei aikaan saada. Silloin saataneen tyytyä yksinkertaiseen sopimukseen yleisen suosituimuuden voimaansaattamisesta Viron ja Latvian välillä. Käytännössä tämä, Öpik arveli, tuskin tulee muodostumaan nykytilannetta senottavasti huonommaksi - kaupankäynnin mahdollisuudet kun kerta kaikkiaan ovat niin pienet Viron ja Latvian välillä.

x

x

x

Ylläolevaan tulkoon vielä lisätyksi, että Englannin monivuotinen asiainhoitaja Kaunasissa, puhuessaan kanssani p.o. ministerikonferenssista, yleensä suhtautui siihen silmiinpistävän välinpitämättömästi ja lopetti keskustelunsa kanssani ivallisesti sanoen: "Ja kaiken lisäksi he vielä panivat kommuniqueansa

vakuutuksen uskollisuudesta Kansainliittoa kohtaan! Sitä emme edes me ja Ranska viitsineet ehää tehdä ranskalaisten ministerien äskettäisen Lontoonvierailun jälkeen julkaistussa tiedonannossa!"

Ministeri:

Eduard H. Paasi